

**MENDELOVA UNIVERZITA V BRNĚ
INSTITUT CELOŽIVOTNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ**

ZÁVĚREČNÁ PRÁCE

BRNO 2016

Ing. Helena HUDCOVÁ

Mendelova Univerzita v Brně
Institut celoživotního vzdělávání

AGRESIVITA ŽÁKŮ
Závěrečná práce

Vedoucí práce:
Doc. PhDr. Dana Linhartová, CSc.

Vypracovala:
Ing. Helena Hudcová

Brno 2016

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci na téma: „Agresivita žáků“ vypracovala samostatně a použila jen pramenů, které cituji a uvádím v příloženém seznamu literatury. Souhlasím, aby moje práce byla zveřejněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách ve znění pozdějších předpisů a v souladu s platnou *Směrnicí o zveřejňování vysokoškolských závěrečných prací*.

Jsem si vědoma, že se na moji práci vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon, a že Mendelova univerzita v Brně má právo na uzavření licenční smlouvy a užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona.

Dále se zavazuji, že před sepsáním licenční smlouvy o využití díla jinou osobou (subjektem) si vyžádám písemné stanovisko univerzity, že předmětná licenční smlouva není v rozporu s oprávněnými zájmy univerzity.

V Brně dne:

.....

podpis

PODĚKOVÁNÍ

Srdečně děkuji všem, kteří ochotně spolupracovali na vzniku této závěrečné práce,
a to především:

Doc. PhDr. Daně Linhartové, CSc. za cenné rady a trpělivost při vzniku této závěrečné práce,

Mgr. Lud'ku Šebelovi za spolupráci a ochotu,

manželům Brehovszkým za pomoc při zpracování dat,

Mgr. Vojtěchu Valihrachovi za pomoc při úpravě textu,

Mgr. Vladimíře Šebelové za korekci textu,

Ing. Miroslavu Hudcovi za pomoc při distribuci dotazníku všem kolegům a kolegyním
na Střední škole gastronomie, hotelnictví a lesnictví ve Bzenci,

Mgr. Martině Konvičkové za pomoc při distribuci dotazníku všem kolegům a kolegyním
na Středním odborném učilišti dopravním v Kyjově,

Mgr. Haně Mňáčkové za inspiraci

a všem respondentům, kteří ochotně poskytli své odpovědi v dotazníku.

ABSTRAKT

Tato závěrečná práce se zabývá agresivitou žáků vůči učitelům. Je rozdělena na teoretickou a na praktickou část. Součástí práce je výzkum. Cílem závěrečné práce je poukázat na problém vzrůstající agresivity žáků, tento pojem definovat, analyzovat původ agrese, hledat její příčiny a navrhnout možná opatření, jak agresi žáků předcházet. Součástí závěrečné práce je prezentace výsledků vlastní výzkumné činnosti a srovnání výsledků z jiného výzkumu, který se danou problematikou taktéž zabýval.

Klíčová slova: agresivita žáků, výchova, opatření, společnost, školní prostředí, autorita, učitelé, vzory chování, špatné chování, dotazník, počítačové hry.

ABSTRACT

This thesis deals with the problem of pupil's aggression against their teachers at schools. It is divided into theoretical and practical part with the research. The goal of this thesis is to point out at the growing pupil's aggression, to define this problem, to analyze the origin of aggression, to find out its roots and to deal with possible steps how to prevent pupil's aggression from happening. There is also a presentation of my own research and a comparison of the results from the other research which dealt with the same issues.

Key words: pupil's aggression, upbringing, preventing measures, society, school environment, authority, teachers, models of behaving, bad manners, questionnaire, computer games.

Obsah

Obsah	1
1. ÚVOD.....	3
2. CÍL PRÁCE	4
3. MATERIÁL A METODIKA ZÁVĚREČNÉ PRÁCE	5
4. TEORETICKÁ ČÁST	6
4.1 Psychická charakteristika dospívajících.....	6
4.2 Agresivita v chování dospívajících	6
Tragické případy	7
Příčiny změn zhoršení chování žáků.....	7
Počáteční ukazatele agresivity	8
Projevy agresivity	8
Působení agresivity žáků na učitele	9
4.3 Vliv prostředí na žáky	9
Vliv nevhodného rodinného prostředí.....	9
Vliv médií na agresi žáků.....	9
<i>Hraní počítačových her.....</i>	10
<i>Nevhodné televizní programy.....</i>	11
5. PRAKTICKÁ ČÁST	12
5.1 Charakteristika vzorku respondentů.....	12
5.2 Charakteristika průzkumného šetření.....	13
5.3 Výsledky dotazníkového šetření	14
Závěr	22
5.4 Hlubkový rozhovor s respondentem dotazníku.....	23
Způsob zpracování rozhovoru.....	23
Závěr	24
5.5 Zúčastněné pozorování žáků	25
5.6 Deskripce zkušeností	28
Incident 1	28
Incident 2	28
Incident 3	29
Negativní zkušenosti mého spolupracovníka.....	29
6. DISKUZE.....	30
6.1 Srovnání výsledků výzkumu	30

7.	DOPORUČENÍ PRO PEDAGOGICKOU PRAXI	31
8.	ZÁVĚR.....	35
9.	POUŽITÁ LITERATURA	36
10.	POUŽITÉ INTERNETOVÉ ZDROJE	37
11.	PŘÍLOHY.....	39

1. ÚVOD

Tato závěrečná práce pojednává o problematice nevhodného, agresivního chování žáků vůči autoritám, jimiž jsou ve školním prostředí učitelé. Toto téma jsme si vybrali ke zpracování z více důvodů.

Prvním důvodem je fakt, že se jako učitelky dříve na středním odborném učilišti, a v současné době na základní škole, s agresivitou u žáků často setkáváme. Považujeme proto za důležité tuto problematiku zpracovat, a tím se o ní víc dozvědět, abychom nejen my, ale i kolegové – učitelé mohli podobným nepříjemným situacím efektivně předcházet, a vyskytnou-li se už, abychom dokázali správně a vhodně reagovat.

Dalším důvodem zpracování tématu agresivity žáků je naše znepokojení, že se tento neblahý fenomén objevuje stále častěji nejen v zahraničí, ale také v České republice, a to napříč všemi možnými typy výukových zařízení, ať už se jedná o základní nebo střední školy, střední odborné školy, střední integrované školy a gymnázia. Zajímalo nás tedy, odkud se agresivita u dětí bere, jaký vliv má na děti výchova, rodinné prostředí a média.

Závěrečná práce je strukturována do teoretické a praktické části. V teoretické části se zabýváme zpracováním odborné literatury, názory a pohledem více autorů na danou problematiku.

V praktické části jsou prezentovány výsledky vlastní výzkumné činnosti, kde jsou ověřovány čtyři výzkumné otázky, je veden hloubkový rozhovor s kolegou, jsou sdělovány naše zkušenosti a zkušenosti kolegy učitele. V diskuzi se zabýváme porovnáním výsledků vlastního výzkumu s výsledky výzkumu autorky dotazníku, která se ve své bakalářské práci zabývala podobným tématem.

Za cíl závěrečné práce je považováno poukázat na palčivé téma agresivity žáků, prezentovat výsledky vlastního výzkumu, ve kterém jsou ověřovány čtyři výzkumné otázky. Dalším cílem je zjistit, proč se agrese žáků v posledních letech zvyšuje, zabývání se prevencí agresivity a navržením možných opatření.

2. CÍL PRÁCE

Teoretická část závěrečné práce má několik cílů. Prvním cílem je upozornit na problematiku stupňující se agrese dětí a připomenout tři tragické případy napadení učitele žákem, který se odehrál v České republice. Zde je důležitý vhled do psychické charakteristiky dospívajících. Druhým cílem je představit názory odborníků, kteří se agresivitou žáků zabývají, a jejich pohledy na danou problematiku se někdy shodují, jindy liší. Třetím cílem je specifikovat rozdíly mezi agresí a agresivitou podle odborných zdrojů. Čtvrtým cílem je posoudit příčiny agresivního chování žáků, zda a jak s ní souvisí rodinné prostředí agresorů, a jakou roli hrají na zvyšování agresivního chování žáků média. Pátým cílem je prezentovat problém agresivity žáků z pohledu učitele.

Cílem praktické části závěrečné práce je zjistit názory učitelů na to, jestli se agresivita žáků v posledních letech zvyšuje. Pro tyto účely byl zkonstruován dotazník, následně proveden sběr informací od respondentů dvou středních odborných učilišť a jedné střední školy a výsledky šetření zpracovány do grafů. Cílem výzkumu bylo ověřit čtyři výzkumné otázky; zda jsou současní žáci více agresivní než žáci, kteří do školy chodili před pěti lety, zda bylo dříve jednodušší řešit projevy agresivity v chování žáků, zda děti v minulých letech respektovaly autoritu učitele více než v současné době a zda agresivitu dětí významně zvyšují současná média.

V diskuzi jsou porovnávány výsledky vlastního průzkumu s názory, které byly získány na základě dotazníkového šetření provedeného Simonou Kandelovou (2010).

3. MATERIÁL A METODIKA ZÁVĚREČNÉ PRÁCE

Jako metodiku zpracování teoretické části jsem zvolila tvorbu výpisků, obsahovou analýzu odborných zdrojů, kterými byly publikace, novinové články vystavené na webových stránkách, výstupy z konferencí, zprávy z výzkumů, studie odborných center a normy.

Pro zpracování praktické části byla zvolena explorativní metoda dotazování technikou dotazníku, hloubkový rozhovor a zúčastněné pozorování. Sběr dat pro dotazník byl prováděn papírovou formou, přičemž šetření se zúčastnili učitelé dvou středních odborných učilišť a jedné střední školy. Hloubkový rozhovor jsem provedla s kolegou, abych podrobně analyzovala jeho názory na agresivitu žáků. Zúčastněné pozorování jsem provedla na Středním odborném učilišti Kyjov.

Součástí praktické části jsou také negativní zkušenosti našeho kolegy, stejně jako naše vlastní negativní zkušenosti, které jsme nasbírali v průběhu svých prvních čtyřech let práce ve školství.

4. TEORETICKÁ ČÁST

4.1 Psychická charakteristika dospívajících

Podle Peterkové (2009) probíhá fáze dospívání přibližně mezi 12. a 15. rokem života člověka, ale toto vymezení je pouze orientační, protože nástup a konec pubescence je individuální. Je to doba celé řady dramatických změn, kladoucích značné nároky jak na pubescenta samotného, tak na jeho okolí. „*V pubertě probíhají podstatné biologické změny – růst postavy, ale také změna proporcí, jejich přiblížení tvarům těla dospělých mužů a žen, sekundární pohlavní znaky a funkce pohlavních orgánů, zvýšená neurohumorální labilita, atd. Dospívající jsou zvýšeně labilní, náladoví, snadno unavení a podráždění a navíc mnoho z nich percipuje své somatické změny negativně*“ (Čáp, 2001, s. 233). Peterková (2009) doplňuje, že k tomu dále přistupuje pocit ztráty jistoty, tlak okolí a další faktory. Všechno dohromady představuje pro dospívajícího velkou zátěž, z níž plyne typická rozkolísanost prožívání a projevů pubescenta. Ten bývá ve vztahu k dospělým uzavřenější, ve svém chování impulzivní, nepředvídatelný a silně vztahovačný. „*Některý pubescent více, jiný méně odmítá názory, postoje, příkazy a zákazy rodičů – po určitou dobu jakoby ze zásady, proto, že vycházejí z rodičovské autority. Přitom stejnou pobídku od vrstevníků nebo i od některého dospělého – např. oblíbeného trenéra, vedoucího oddílu – přijímají. Je to zátěžová situace pro dospělé i pro mladistvé, ale vyplývá ze zákonitého chodu vývoje osobnosti. Aby se dítě stalo zralou, samostatnou, odpovědnou osobností, potřebuje se osvobodit od závislosti na rodině, na rodičovské autoritě*“ (Čáp, 2001, s. 234).

4.2 Agresivita v chování dospívajících

Když lidé přemýšlí nad tématem „Agrese u žáků“, nejspíš si většina z nich položí otázku, kde se agrese v člověku bere. Pro větší srozumitelnost je potřeba rozlišovat mezi agresí a agresivitou. „*Zatímco agrese je pouze chování, tedy nějaká reakce člověka, agresivita je již rysem osobnosti*“ (Střádalová, 2014 [online]).

Říčan (1995) ve své publikaci zmiňuje mnoho vlivných psychologů, kteří tvrdí, že agrese je – stejně jako většina ostatního lidského chování, tedy třeba jako hra na kytaru nebo vaření – naučená, to znamená, že si ji osvojíme na základě zkušenosti. Tomuto názoru oponuje Edwige Antier (2004), která ve své knize píše, že agresivita je součástí lidské přirozenosti a hraje velkou úlohu ve vývoji dítěte. „*Úkolem výchovy není tedy agresivitu*

zcela odstranit, ale usměrnit ji, aby bylo možné mobilizovat tuto energii pro dosažení pozitivních cílů jak pro sebe, tak pro ostatní“ (Antier, 2004, s. 9).

Tragické případy

“Agresivita žáků ve školách je diskutovaným a ve světě stále častěji sledovaným tématem“ (Smith, 2002), a to nejen díky medializaci několika výjimečných případů násilného chování s fatálními důsledky ve Spojených státech, Německu či Británii, ale zejména s ohledem na obavy učitelů z násilného chování žáků.

Z tragických případů napadení učitele žákem v České republice lze vzpomenout na vraždu profesora Bohuslava Šíbla, kterého ubodal jeho sedmnáctiletý žák před 11 lety na Středním odborném učilišti Svitavy. Stalo se tak uprostřed vyučovací hodiny před zraky spolužáků po tom, co byl žák učitelem napomenut. Od soudu v Hradci Králové tehdy mladík odešel s devítiletým trestem.

Další velmi vážný incident se odehrál v květnu 2015 na Střední škole polytechnické v Olomouci. Žák byl obviněn z ublížení na zdraví a výtržnictví, protože dal svému učiteli ránu pěstí. Ten po útoku upadl na zem a následně do bezvědomí. Škola žáka podle ředitele vyloučila. (Zemková, 2014 [online]).

Také je známý případ, kdy si učňové natočili na videokameru, jak ponižují svého mistra, a to tím, že do něj různě cvrnkali. Zarážející ovšem bylo, že okolo stáli další mistři, kteří celou situaci ignorovali.

Příčiny změn zhoršení chování žáků

Díky velkým změnám ve společnosti a hlavně úpadku morálky již školství v dnešní době není to, co bývalo dříve. Nový myšlenkový směr, kterým je liberalismus, do velké míry ovlivňuje výchovu, jejíž výsledky zaznamenáváme ve školství. *„Moderní liberalismus odmítá takřka jakoukoliv poslušnost jako omezení osobní svobody“ (Říčan, 1995, s. 75).*

Velké množství žáků se s pojmy, jakými jsou respekt, poslušnost, úcta k dospělému atd. poprvé setkávají až ve škole, nikoliv v rodinném prostředí. Všeobecně známý fakt je, že na výchově je nutná účast nejen učitelů, ale i rodičů. Antier (2004) proklamuje, že se před rodiči dlouho zavíraly dveře školy. Nyní, když se rodiče mají znovu do školní výchovy

zapojit, nemají už u svých dětí autoritu, což znamená, že pokud dítě neuznává svého rodiče, bude mít problém respektovat své učitele.

V horších případech pak může tento nedostatek spolu s pocitem nedotknutelnosti vyústit k incidentu agresivního charakteru, kdy žák napadne učitele, ať už verbálně nebo fyzicky. Ve školním prostředí v České republice se u žáků nejvíce setkáváme s agresí verbální; k fyzické agresi ovšem také dochází, i když ne v takovém měřítku, jako např. v USA, v Německu a jiných západních zemích. V článku, který je k dispozici na internetu v archivu Učitelství novin, autor Doubrava (2004) varuje, že se celková agresivita žáků mezi sebou i vůči pedagogům zvyšuje, a dodává, že děti a mladiství šikanují spolužáky, ale stále vážněji i své učitele.

Počáteční ukazatele agresivity

„Prvním projevem, který je pro pedagoga signálem, že může dojít ke konfrontaci mezi ním a žáky, je jejich absolutní nezájem o výuku“ (Kolář, 2004, [online]).

Kolář (2004) dále dodává, že druhou etapou je vyjadřování aktivního nesouhlasu, kdy učitel žákům nařídí, aby něco udělali, a oni odmítnou zadaný úkol vykonat. V poslední fázi neposlušnost přerůstá v agresi vůči učiteli, kdy se mladší žáci chovají jako smečka a starší jako mafie, která má ve svém programu uškodit učiteli.

„Hranice toho, kdy by měl šikanovaný učitel požádat o odbornou pomoc, nastává ve chvíli, kdy dojde k poznání, že s třídou nebo skupinou není schopen již dále pracovat, tedy že žáci jeho působení odmítají“, (Kolář, 2004, [online]).

Projevy agresivity

Mezi nejčastější projevy agresivity žáků patří vulgární oslovování učitele při hodině i o přestávkách, a to jak před ostatními spolužáky, tak pouze tváří v tvář, beze svědků. Když má učitel dozor, slovní urážky někdy doprovázejí jakoby nechtěné fyzické ataky, kdy žák jde a do učitele vrazí. Při obědě ve školní jídelně žák také jakoby nechtěně strčí do pedagoga, který nese jídlo.

Stále častěji se objevují výhružky, zastrašování až vydírání typu: *„Když mě necháš propadnout, zabiju tě. Máš dům. Máš děti. Každý den jezdíš autem“*, atd. Tento typ agresivity

je vůbec u učitelů nejméně obávaný, protože lze jen těžko odhadnout, do jaké míry je žák schopen svým slovům dostat.

Působení agresivity žáků na učitele

Centrum výzkumu protidrogových služeb a veřejného zdraví, CEPROS o.p.s., ve své studii popisuje, jak agresivita žáků působí na učitele. „*Učitelé, kteří se výzkumu zúčastnili, jsou méně spokojeni se svým povoláním a hůře hodnotí úroveň svého psychického zdraví. Častěji rovněž uvádějí, že je učitelská práce velmi psychicky zatěžuje. Lze konstatovat, že agresivita žáků souvisí se spokojeností učitelů s jejich povoláním a jejich psychickým zdravím*“ (Csémy, Peterková, Čáp. 2014, s. 19 [online]).

4.3 Vliv prostředí na žáky

Vliv nevhodného rodinného prostředí

Podle Antier (2004) zvlášť účinnou školou agrese bývá, když je dítě doma krutě trestáno nebo bezdůvodně týráno a vidí, s jakým uspokojením tak rodiče prosazují svou moc. Autorka dodává zajímavý poznatek, že se z dítěte stává vysoce agresivní člověk postupně, a to tak, že si pamatuje ty způsoby svého vlastního jednání, které vedou k úspěchu. Když např. uhodí sourozence, který mu nechce dát hračku, a tím se hračky skutečně zmocní, uloží si tento způsob jednání do paměti pro příští použití. Z úspěšných způsobů jednání si vytváří jakousi zásobárnu malých ‚scénářů‘ pro různé situace.

Vliv médií na agresi žáků

Vliv médií na mladou populaci je velký, uvědomíme-li si, jak důležitou součástí využití volného času mládeže tvoří sledování sdělovacích prostředků. Negativní důsledky vlivu elektronických médií na děti a mládež jsou obecně známy. V zásadě jsou negativa zahrnuta ve dvou sférách. V první řadě jsou to viditelné a zřejmé obsahové vlivy, které jsou součástí programů rozhlasu a televize (např. násilí, sex, krutost) Druhou oblastí je cílené ovlivňování diváka (včetně dětí), často skryté ve vědomém i podprahovém působení reklamy.

Hraní počítačových her

V současné době je hodně diskutovaným tématem jak široké veřejnosti, tak psychologů, vliv hraní počítačových her s násilnou tematikou, např. realistické bojové hry, střílečky atd., na zvyšování agresivity dětí. Názory na toto téma se různí. „*Další agresivní scénáře si dítě vytváří podle toho, co vidí kolem sebe, hlavně v rodině, ale také ve škole, na obrazovce nebo na monitoru počítače, obzvlášť když před nimi tráví několik hodin denně*“ (Říčan, 1995, s. 24).

Server Psychoterapie-andel.cz na svých webových stránkách (2015, [online]) publikuje článek, ve kterém uvádí, že „*střílení v realistických hrách je spojeno s poměrně značným stresem, který je ale prožíván příjemně, protože je hráč zároveň v bezpečí, nic se mu reálně nemůže stát. Proto mají lidé pocit, že jde o ventil, relaxaci nebo bezpečný adrenalin. Pravdou je, že stres, spojený s nastartováním našeho organismu do „pohotovostního režimu“, v němž jsme připraveni rychleji reagovat, útočit nebo utíkat, se potřebuje vyplavit reálnou akcí, simulace prostě nestačí*“.

Výše zmíněný názor potvrdili vědci z univerzity v Chia uspořádáním experimentu se 194 studenty. Všichni měli za úkol hrát realistickou počítačovou hru (GTA) po dobu 15 minut, jedna část zkoumaných osob měla provádět nenásilné aktivity, druhá pak naopak násilné. Někteří studenti hráli u běžného monitoru, další pak s 3D brýlemi. Po 15 minutách byly všichni dotazováni na svou náladu, vědci se zajímali zejména na aktuální míru pocíťované agrese.

Výsledek byl zajímavý a podle psychologů očekávatelný: Hráči s agresivním (násilným) chováním během hry měli po 15 minutách výrazně větší prožitek vzteku (agresivní emoce), hráči s 3D brýlemi tyto agresivní emoce prožívali ještě intenzivněji.

Psychologické centrum Psychoterapie Anděl na svých webových stránkách (2015) publikuje článek, který informuje, že dlouhodobé vystavování situacím, ve kterých musíme útočit nebo se bránit, snižuje zábrany člověka v použití agrese jako prostředku řešení konfliktu. Logické je, že když se pohybujeme v nebezpečném prostředí, je naše schopnost rychle a efektivně konat, otázkou přežití. Navíc se u hráčů násilných her mnohem častěji objevuje přinejmenším tzv. spontánní agresivita. Podle Matuškové, Shinkové a Strádalové

(2014) se hráči násilných her mohou hůře ovládat a snáze připouštějí své slabosti či afekty k agresí.

„U dětí lze v souladu s teorií učení snadno doložit, jak se strategie „agrese v případě ohrožení“ při častém opakování dostává pod kůži a stává se automatizmem. Agresivitu po hraní a změnu nálady obecně zvyšuje realističnost hry, délka a frekvence hraní a aktivita bezprostředně po hraní“, Psychoterapie (2015, [online]).

Nevhodné televizní programy

„Podle výsledků jednoho dlouhodobého průzkumu, pořádaného vědeckými pracovníky Kolumbijské univerzity v New Yorku, násilí v televizi zcela jistě rozvíjí agresivitu dětí“ (Antier, 2004, s. 70). Autorka dále dodává, že televize se jeví jako jeden z faktorů, který v dítěti nejvíce determinuje zakořeněné násilí, přičemž chlapci se nechají ovlivnit více než dívky.

5. PRAKTICKÁ ČÁST

5.1 Charakteristika vzorku respondentů

Údaje byly získány ze souboru o velikosti celkem 33 učitelů ze dvou středních odborných učilišť a jedné střední školy. Složení souboru z hlediska demografického je následující: podle pohlaví tvoří soubor 39 % mužů a 61 % žen.

Dle věku má soubor respondentů tuto strukturu:

Tabulka č. 1 – Složení výběrového souboru dle věku

VĚK	N	%
DO 34 LET	2	6
35 – 44 LET	8	24
45 – 54 LET	14	42
55 A VÍCE LET	9	27
CELKEM	33	100

Dle délky pedagogické praxe respondentů má soubor tuto strukturu:

Tabulka č. 2 – Složení výběrového souboru dle délky pedagogické praxe

DÉLKA PRAXE	N	%
DO 5 LET	9	27,30
6 – 15 LET	10	30,30
16 – 25 LET	8	24,20
26 A VÍCE LET	6	18,20
CELKEM	33	100,00

5.2 Charakteristika průzkumného šetření

Cílem průzkumu je prověřit čtyři výzkumné otázky a zpracovat názory respondentů na příčiny problému zvyšující se agresivity žáků.

Výzkumný problém: Žáci se chovají vůči učitelům agresivně

Výzkumná otázka č. 1: Zvyšuje se agresivita žáků v posledních letech? Předpokládá se, že zvyšuje.

Výzkumná otázka č. 2: Bylo před pěti lety pro učitele jednodušší řešit projevy agresivity žáků? Předpokládá se, že bylo.

Výzkumná otázka č.3: Respektovali před pěti lety žáci více autoritu učitele? Předpokládá se, že respektovali.

Výzkumná otázka č. 4: Zvyšují významně agresivitu žáků současná media? Předpokládá se, že zvyšují.

Základním souborem jsou učitelé středních škol, výběrovým souborem jsou učitelé jedné střední školy a dvou středních odborných učilišť. Sběr dat byl uskutečněn v červnu 2015, kontrola dat, jejich základní matematicko-statistická analýza a zpracování výsledků do grafů byly uskutečněny v červenci 2015.

Byla zvolena metoda dotazování technikou dotazníku, a to v papírové podobě. V první etapě byly vytipovány střední školy, ve kterých by se dal průzkum provést. V druhé etapě byla připravena papírová forma dotazníku, která byla ve třetí etapě doručena nebo přímo poskytnuta respondentům k vypracování. Ve čtvrté etapě byly zpracovány výsledky, sestavovány grafy a ověřovány výzkumné otázky.

Dotazník obsahuje tři části. V úvodu je vysvětlen cíl dotazníku a respondenti jsou ubezpečeni na fakt, že dotazník je anonymní a slouží pouze ke studijním účelům. Součástí dotazníku je i poděkování respondentům za jeho vyplnění. V hlavní části dotazníku je celkem 11 otázek, z toho 4 otázky jsou otevřené pro vyjádření postoje a názoru vlastními slovy.

Po obsahové stránce se otázky týkají osobních zkušeností učitelů s agresivitou žáků, zamýšlením se nad tím, jestli se agresivita v posledních pěti letech zvýšila, proč se vyskytuje,

jak respondenti reagují v kritických situacích, zda a jakých prostředků využívají k řešení agresivního chování žáků, a zda dotazovaní spolupracují s institucemi. Součástí závěru dotazníku jsou tři otázky zjišťující základní demografické proměnné.

Na distribuci dotazníků na SOŠ gastronomie, hotelnictví a lesnictví ve Bzenci a na Střední odborné učiliště dopravní v Kyjově se podíleli dva kolegové, kteří na těchto školách vyučují. Těm byl popsán cíl dotazníku a způsob vyplnění a byli požádáni o doručení dotazníku svým kolegům učitelům. Na Středním odborném učilišti Kyjov jsme své kolegy o spolupráci požádali sami.

Vyplněné dotazníky prošly kontrolou, přičemž byla ověřována úplnost vyplnění. V rámci výzkumu se tzv. „pravé missingy“, což jsou chybějící údaje, kdy je otázka nezodpovězena, objevily zřídka a to jen u respondentů, kteří si myslí, že vyučují krátkou dobu na to, aby mohli posoudit vymezený časový horizont 5 let.

5.3 Výsledky dotazníkového šetření

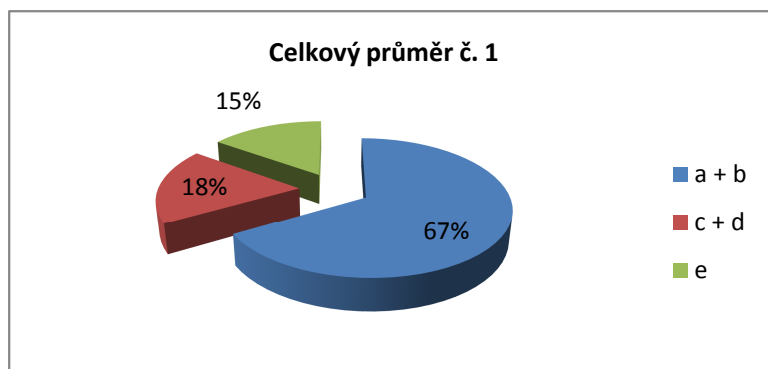
Vyhodnocením jednotlivých otázek v dotazníku se buď výzkumný problém potvrdí nebo vyvrátí.

Pro zpracování výsledků průzkumu použijeme statistické metody třídění podle prvního stupně, což znamená zjišťování četnosti v procentech. Pro větší přehlednost uvádíme výsledky jednotlivých otázek do grafů, a to pro všechny zúčastněné školy dohromady.

Výzkumná otázka č. 1: Zvyšuje se agresivita žáků v posledních letech?

Myslíte si, že jsou žáci, navštěvující střední odborná učiliště agresivnější ve svém chování než byli žáci před pěti lety?

otázka č.	varianty odpovědí	absolutní četnost	relativní četnost
1	a, b, c, d, e	počet lidí	
celkem	a + b	22	67%
	c + d	6	18%
	E	5	15%
		33	100%

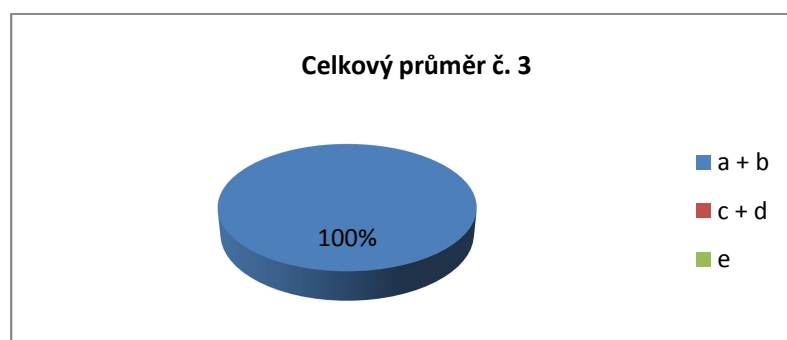

Na první otázku odpovědělo 67 % respondentů ano, 18 % respondentů ne a 15 % respondentů nevím. Respondenti se, podle odpovědí, domnívají, že žáci jsou agresivnější než před pěti lety. Jako důvody zvýšené agresivity uvádějí:

- výchova v rodině a rodinná situace, morální úpadek a uvolněná morálka společnosti,
- negativní vzory,
- násilí ve sdělovacích prostředcích, vliv počítačových her a filmů,
- žákům chybí mantinely a pokora a jsou lehkomyšní,
- závadové party,
- závislost na návykových látkách,
- poruchy chování,
- nesplněné ambice rodičů,
- žáci jsou hloupější.
-
- Výzkumná otázka č. 1 byla potvrzena.

Myslíte si, že rodinné prostředí výrazně ovlivňuje projevy agresivity u žáků?

otázka č.	varianty odpovědí	absolutní četnost	relativní četnost
3	a, b, c, d, e	počet lidí	
	a + b	33	100%
	c + d	0	0%
	e	0	0%
celkem		33	100%

Na třetí otázku kladně odpovědělo 100 % respondentů. Jako způsob ovlivňování žáků rodinným prostředím respondenti uvedli:

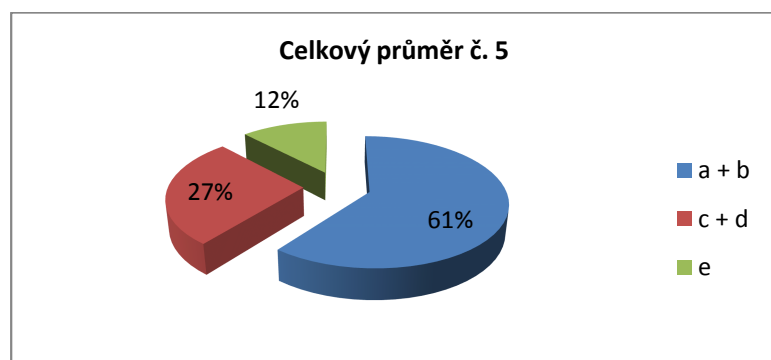
- negativní příklad v chování rodičů,
- co žáci v rodině prožívají, to je ovlivňuje,
- špatná výchova a nezáměr rodičů,
- špatné rodinné vztahy, neúplné rodiny,
- nízká autorita a negativní vzor otce,
- chybí mantinely,
- rodiče omlouvají nevhodné chování žáků a vymlouvají se na ADHD,
- vysoké nároky na děti ze strany rodičů.

Z výsledku šetření vyplývá, že rodinné prostředí má nejdůležitější vliv na chování žáků. Pokud je rodinné prostředí závadné, dítě vidí negativní vzory, které pak aplikuje ve školních situacích. Vysoké ambice rodičů na děti mají dle odpovědí respondentů také vliv na agresivní chování žáků.

Výzkumná otázka č. 2: Bylo před pěti lety pro učitele jednodušší řešit projevy agresivity žáků?

Myslíte si, že před pěti lety bylo pro učitele jednodušší řešit projevy agresivity v chování žáků?

otázka č.	varianty odpovědí	absolutní četnost	relativní četnost
5	a, b, c, d, e	počet lidí	
celkem	a + b	20	61%
	c + d	9	27%
	e	4	12%
		33	100%

Na pátou otázku odpovědělo 61 % respondentů ano, 27 % respondentů ne, a 12% respondentů nevím. Jako důvod výběru poslední možnosti respondenti uváděli, že na dané škole nepracují tak dlouho, aby mohli na otázku odpovědět.

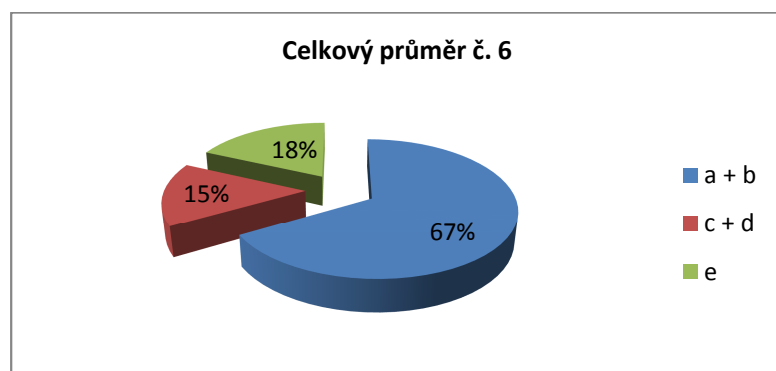
Z výsledku šetření vyplývá, že před pěti lety bylo pro učitele jednodušší řešit projevy agresivity v chování žáků.

Výzkumná otázka č. 2 byla potvrzena.

Výzkumná otázka č.3: Respektovali před pěti lety žáci více autoritu učitele?

Myslíte si, že před pěti lety žáci více respektovali autoritu učitele?

otázka č.	varianty odpovědí	absolutní četnost	relativní četnost
6	a, b, c, d, e	počet lidí	
celkem	a + b	22	67%
	c + d	5	15%
	e	6	18%
		33	100%

Na šestou otázku odpovědělo 67 % respondentů ano, 15% respondentů ne, 18 % respondentů nevím.

Z výsledku šetření vyplývá, že před pěti lety žáci více respektovali autoritu učitele. Domnívám se, že pokles autority učitelů je způsoben výchovnými metodami rodičů, kteří své děti za nevhodné chování netrestají a svými postoji naopak snižují její význam. Spousta učitelů může potvrdit, že se často stává, že pokud učitel žáka potrestá, rodiče si přijdou na učitele do školy stěžovat. Dítě má pak pocit nedotknutelnosti, učí se, že jeho práva musí být respektována, ale uniká mu, že s právy jsou spjaty i povinnosti.

Výzkumná otázka č. 3 byla potvrzena.

Popište, jakým způsobem reagujete na agresivní projevy v chování žáků.

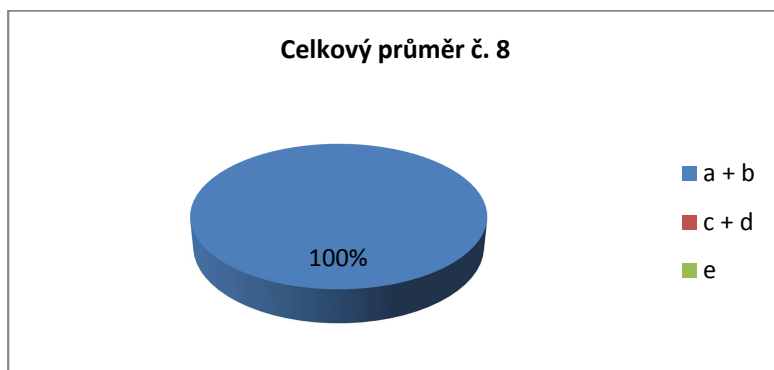
Respondenti ve svých odpovědích uvedli různé způsoby, jak na agresivní projevy žáků reagují:

- verbálním způsobem, např. domluvou, upozorněním, zvýšením hlasu, argumentuji školním řádem,
- neverbálním způsobem, např. agresivním postojem a silou,
- využívám výchovných a kázeňských opatření,
- dám žákovi najevo, že jeho chování je nepřijatelné,
- spoluprací s metodikem prevence a výchovným poradcem,
- vůbec nepřipustím, aby agresivní chování vzniklo, vznikne – li, řeším ho později s žákem o samotě, kde hledáme odpověď, co žáka k agresivnímu chování vedlo,
- prací navíc,
- s rodiči,
- na střední škole se toho nedá moc dělat.

Z výsledku šetření vyplývá, že každá situace je specifická a okolnosti vyvolávající agresi v chování žáků různé. Nejlepší způsob asi neexistuje, protože na každého žáka platí jiná výchovná metoda. Nejvhodnější je takovým situacím předejít, a když vzniknou, tak je řešit rozhodně v klidu, později, s žákem o samotě, informovat rodiče a spolupracovat s metodikem prevence a výchovným poradcem.

Myslíte si, že projevy agresivity by primárně měla řešit rodina nebo škola?

otázka č.	varianty odpovědí	absolutní četnost	relativní četnost
8	a, b, c, d, e	počet lidí	
	a + b	33	100%
	c + d	0	0%
	e	0	0%
celkem		33	100%

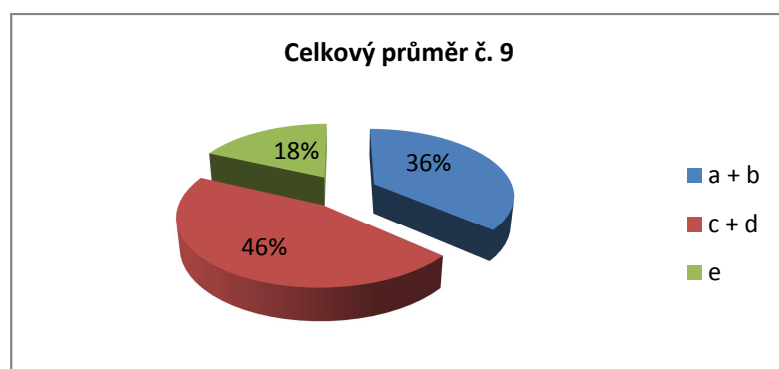

Na osmou otázku odpovědělo 100 % respondentů ano. Nikdo z dotazovaných si nemyslí, že by projevy agresivity měla řešit primárně škola.

Z výsledku šetření vyplývá, že skutečný základ výchovy je v rodině. Jak ale ukazuje vyhodnocení otázky č. 6, rodina v tomto dost dobře nefunguje.

Myslíte si, že stávající instituce (jejichž náplní je řešení problémového chování žáků) pomáhají ve značné míře učitelům řešit projevy agresivity v chování?

otázka č.	varianty odpovědí	absolutní četnost	relativní četnost
9	a, b, c, d, e	počet lidí	
celkem	a + b	12	36%
	c + d	15	46%
	e	6	18%
		33	100%

Na devátou otázku odpovědělo 36 % respondentů ano, 46 % ne a 18 % respondentů nevím. Z výzkumu vyplývá, že většina dotázaných těchto služeb nevyužívá, protože se při řešení výchovných problémů obrací na metodika prevence a výchovného poradce, nebo na výchovnou komisi, působící v rámci každé školy. Někteří respondenti odpověděli, že v případě potřeby spolupracují s:

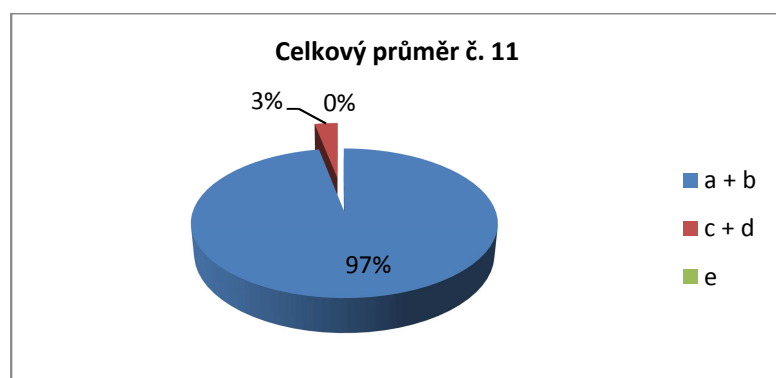
- orgánem sociálně-právní ochrany dětí,
- s policií ČR (pohovory, přednášky),
- s psychology (konzultace),
- s diagnostickým ústavem.

Jeden respondent odpověděl, že služeb žádné instituce nevyužívá, protože má špatné zkušenosti.

Výzkumná otázka č. 4: Zvyšují významně agresivitu žáků současná média?

Mají současná média vliv na nárůst agresivity u žáků?

otázka č.	varianty odpovědí	absolutní četnost	relativní četnost
11	a, b, c, d, e	počet lidí	
	a + b	32	97%
	c + d	1	3%
	e	0	0%
celkem		33	100%

Na jedenáctou otázku odpovědělo 97 % respondentů ano a 3 % respondentů ne. Z výsledku šetření vyplývá, že se současná média do značné míry podílí na nárůstu agresivity u dětí.

Výzkumná otázka č. 4 byla potvrzena.

Závěr

Všechny čtyři výzkumné otázky byly v provedeném průzkumu potvrzeny, což značí, že se agresivita u žáků v posledních letech zvyšuje a učitelům se řeší méně snadno. Průzkum taktéž prokázal, že před pěti lety žáci více respektovali autoritu učitele. Respondenti si myslí, že příčina zvyšující se agresivity žáků pramení v rodinném prostředí žáků a ve vlivu médií.

5.4 Hlubkový rozhovor s respondentem dotazníku

Podle Švaříčka (2014) je rozhovor nejčastěji používanou metodou sběru dat v kvalitativním výzkumu a můžeme jej definovat jako nestandardizované dotazování jednoho účastníka výzkumu zpravidla jedním badatelem pomocí několika otevřených otázek.

Cílem hlubkového rozhovoru je podrobné doplnění otázek dotazníku jednoho respondenta a získání jeho osobního názoru na problematiku agresivity žáků. K tomu bylo použito polostrukturovaného typu hlubkového rozhovoru, který vychází z předem připraveného seznamu otázek. Celý rozhovor je zaznamenán na audio nahrávce.

Způsob zpracování rozhovoru

Hlubkový rozhovor byl veden s respondentem dotazníku za účelem doplnění respondentových odpovědí a získání jeho názorů na agresivitu žáků. V první fázi přípravy rozhovoru byly konstruovány otázky, jejichž pořadí odpovídalo pořadí otázek v dotazníku. Formulace otázek byly jednoznačné a respondenta přiváděly k podrobným odpovědím na danou problematiku. Celkem bylo připraveno pět otázek; tři základního typu a dvě zkoumavého typu. Rozhovor byl zahájen dne 18.10.2015 úvodní otázkou, zda respondent souhlasí s nahráním rozhovoru, ujištěním o anonymitě a sdělením cílů rozhovoru. V hlavní části rozhovoru pokládala tazatelka otázky dle předem připraveného seznamu. Rozhovor byl uzavřen poděkováním a rozloučením se s respondentem. Následně byl proveden přepis rozhovoru, který je i součástí příloh závěrečné práce.

Otázka č. 1: Myslíte si, že rodinné prostředí výrazně ovlivňuje projevy agresivity u žáků?" Odpověď respondenta: „*Rozhodně ano, protože dítě kopíruje vzorce chování rodičů, a pokud se doma agresivita vyskytuje, např. hádky mezi rodiči, shlížení nevhodných filmů, hraní agresivních počítačových her, tak to dítě výrazně ovlivní, protože toto chování bude napodobovat*”.

Otázka č. 2: Proč si myslíte, že před pěti lety nebylo pro učitele jednodušší řešit projevy agresivity žáků? Myslíte si, že nedošlo k žádnému posunu třeba v nápravných opatřeních? Odpověď respondenta: „*5 let je krátká doba na to, aby byl vidět nějaký konkrétní posun v chování žáků. Učím 6 let a zdá se mi, že stav je setrvalý. Možná, kdyby byl časový horizont delší, ale to bych se k tomu zase nemohl vyjádřit já. K nápravným opatřením cítím skepsi, protože domluvy, kázeňská opatření, spolupráce s rodiči nebo kurátorem stojí velké*

množství vynaloženého úsilí, přičemž efektivita je velmi malá. Znovu zdůrazňuji, že pokud dítě nemá vhodné návyky z domova, jen velmi těžko se napravují na prahu dospělosti.”

Otázka č. 3: Měla by projevy agresivity řešit primárně spíše rodina nebo škola?
Odpověď respondenta: *„Nemyslím si, že by je měla řešit škola, protože škola by měla primárně vzdělávat, a ne věnovat spoustu času řešení agresivity. Od toho by měli být rodiče, různí zástupci, psychologové, policie, kteří by každý případ opravdu dotáhli do konce.”*

Otázka č. 4: Proč si myslíte, že selhávají instituce, jejichž náplní je řešit problémové chování žáků? Měly by učitelům pomáhat řešit projevy agresivity? Odpověď respondenta: *„Instituce by určitě měly pomáhat, protože jsou na to vybavené a je to náplní jejich práce. Myslím si ale, že selhávají, protože alfa a omega výchovy je v rodině. Pokud není vůle, schopnost a důslednost rodičů již od dětského věku řádně výchovně působit na své potomstvo, je náprava minimální, a to i přes velkou snahu školy. Na škole, kde vyučuji, byly sice případy, kdy se žák napravil, ale mnohem více je těch, kde k žádnému zlepšení nedošlo.”*

Otázka č. 5: Mají současná média vliv na nárůst agresivity u žáků? Odpověď respondenta: *„Rozhodně ano, stačí se podívat na počítačové hry, filmy, hudbu, internet, kde je vše nasáklé násilím, vulgaritou a zvráceností, a je to pokládáno za "normální". Mládeži se předkládají naprosto záporné vzory a lidé, kteří by mohli reprezentovat kladné vzory, mladé lidi nezajímají, protože v této mediální konkurenci nemohou obstát, a také je jim věnováno velmi málo prostoru.”*

Závěr

Respondent je přesvědčen, že rodinné prostředí a vztahy v rodině hrají nejvýznamnější roli ve výchově dětí, a pokud se tam vyskytují hádky a agrese, dítě si tento model chování osvojuje a napodobuje ho i ve školním prostředí. Škola pak musí řešit nejrůznější problémy s agresivními žáky, ale protože je její primární funkcí vzdělávat, k dlouhodobým nápravám v chování žáků dochází jen zřídka.

5.5 Zúčastněné pozorování žáků

„Zúčastněné pozorování znamená takový druh pozorování, kdy sledujeme studované jevy přímo v prostředí, kde se odehrávají“ (Švaříček, 2014, s. 144). Bylo zvoleno přímé pozorování, což znamená, že jsme se zúčastnili zkoumaného jevu v čase průzkumu. Protože byla hledána odpověď na předem vymezené a určené jevy, jimiž je ve školním prostředí stále se více vyskytující agresivita žáků vůči učitelům, jedná se o strukturovaný typ zúčastněného pozorování a zároveň jde o skryté pozorování, protože žáci o něm nevěděli.

Pozorování bylo uskutečněno 10. července 2015 a cílem bylo zjistit, zda se žáci o přestávkách chovají agresivně vůči svým učitelům, jak se tato agresivita projevuje a jak reagují na konfrontace s učiteli.

Celkem bylo provedeno 5 dílčích pozorování v jednom dni, a to 1x před začátkem vyučování, kdy žáci chodí do školy, 3x o malé přestávce a 1x o velké přestávce. Pozorování bylo uskutečněno vždy ve vestibulu školy. Na dozoru se střídaly dvě různé učitelky ve věku 47 a 50 let.

Pro zaznamenávání vzniklých situací byly zvoleny konkrétní znaky, jejichž význam je vysvětlen v legendě.

Doba pozorování	Časové vymezení	Chování žáků	Reakce učitele
Před začátkem vyučování	6.50 – 7.20	● ▲ ■ — ◆	5 x výzva
Malá přestávka 1	8.05 – 8.15	● ▲	Výzva
Malá přestávka 2	9.00 – 9.10	▲	Výzva
Velká přestávka	10.00 – 10.20	▶ █	Upozornění Výzva
Malá přestávka	11.05 – 11.10		

Legenda:

Chování žáků	Symbol
Žák nepozdravil učitele, po vyzvání učitele opět nepozdravil.	●
Žák nepozdravil učitele, po vyzvání učitele pozdravil neochotně.	▲
Žák přišel do školy až po zvonění, při upozornění učitelem žák učitele nenechal domluvit, skákal mu do řeči s argumenty, zvyšoval hlas.	■
Žák se snažil projít do výuky nepřezutý, po vyzvání učitele k odchodu do šaten žák učitele nenechal domluvit, skákal mu do řeči s argumenty, zvyšoval hlas.	—
Žák se snažil využít situace, kdy učitel konfrontoval jiného žáka a prošel do výuky nepřezutý, po upozornění učitele žák napomenutí ignoruje a jde dál po schodišti nepřezut, učitel za žákem vybíhá schodiště, konfrontuje ho, žák je drzý, odmlouvá a neochotně jde zpět do šaten.	◆
Žáci užívají sprostá slova a vulgarity na adresu jiných žáků. Po upozornění žáka učitelem, že jsou vulgarity proti školnímu řádu, žák odsekává, je drzý, má připomínky.	▶
Žák je nepřezutý, po konfrontaci učitelem jde ale do šaten a nedostatek napravuje	▬

Negativní reakce žáků se většinou projevovaly v jejich mimice a verbálním projevu, byli – li žáci vyzváni k pozdravu, a to celkem 5x. Myslím si, že tito žáci mají nedostatek respektu k autoritám a jakoukoliv výtku berou jako útok na vlastní osobu.

Další projev nevhodného chování vznikl po výzvě žáka učitelem k přezutí z venkovní obuvi. Domnívám se, že v žakově negativní reakci hraje roli lenost takto učinit, anebo fakt, že porušováním pravidel si žák získá respekt u svých spolužáků. Jistou roli může hrát i image žáků, v přezůvkách si nepřipadnou moderní.

V průběhu pozorování jsem až na protesty, drzosti a výmluvy žáků nebyla svědkem žádného fyzického ani verbálního napadení učitele žákem.

5.6 Deskripce zkušeností

Incident 1

V květnu 2015 jsem měla o velké přestávce dozor u hlavního vchodu do školy. Žáci se v těchto prostorách rádi zdržují, protože jsou blízko šatny. Z jednoho postávajícího hloučku jsem zaslechla, jak nějaký žák, jehož jsem bohužel neučila, takže jsem neznala jeho jméno ani třídu, do které chodí, mluvil vulgárně. Na mé upozornění reagoval naprostou ignorací a mluvil vulgárně dál. Po mé další výzvě, ať vulgárně nemluví, na mou adresu prohlásil nejspíše nějakou zesměšňující poznámku, kterou jsem ale neslyšela, protože byla určena jeho nejbližšímu okolí. Přistoupila jsem blíže a dotazovala se ho, jak se jmenuje a z jaké je třídy. Žák mi odmítl sdělit jakékoliv informace s tím, že není povinen cizím lidem sdělovat své osobní údaje. Neučinil tak ani po dalších dvou upozorněních a začala se u něj objevovat stupňující se agrese (zvyšování hlasu, gestikulace, naléhavost jeho odmítavých odpovědí). Krátce na to zazvonilo na hodinu a celý hlouček včetně neznámého žáka se odebral do své třídy, což mi umožnilo zjistit jméno třídního učitele. Protože ani potom, co byl žák v učebně, mi nemínil sdělit své jméno, problém jsem se rozhodla řešit s výchovnou poradkyní. Bohužel ale ani její vliv nevedl k tomu, aby žák sdělil své jméno. To se podařilo po opakovaných výzvách až metodiku prevence, který celý incident zaevidoval. Zjistilo se, že žák má opakované problémy s autoritami učitelů, obzvláště v situacích, kdy je konfrontován kvůli vlastnímu chování. Rodinné zázemí žáka je neúplné, na výchově se podílí jen matka.

Incident 2

Žáka, jsem po opakovaných výzvách, aby zanechal svého nevhodného chování, vykázala z vyučování na chodbu školy. Následně práskl vztekle dveřmi. Jeho chování jsem nemohla nechat bez povšimnutí, tak jsem za ním vyšla, abych jsem si s ním promluvila mezi čtyřma očima. Po první slovní konfrontaci začal na mě žák křičet tak, že to bylo slyšet až do kabinetu na konci chodby jednoho z kolegů. Ten okamžitě vyšel ven a žáka usměrnil. Incident neměl žádné další vyústění, žák již měl v té době udělenou důtku ředitele školy. V naprostém neočekávání žákovy agresivní reakce jsem nevěděla, jak se v té chvíli zachovat. Žák pochází z rodiny, kdy oba rodiče pracují denně do pozdních večerních hodin, a to i o víkendech, takže rodině chybí společně strávený čas. Otec prosazuje autoritu silou, žák bývá i ve věku 17 let fyzicky trestán. Žák má taktéž problémy s drogami, ve škole se u něj našlo množství marihuany.

Incident 3

Na chodbě školy byl nalezen papír, kde bylo laserovou tiskárnou vytištěno mé příjmení se sprostou poznámkou. Celá věc se dostala k prošetření k řediteli školy, který trval na důsledném potrestání autora vyloučením ze školy. Viník se ale bohužel nikdy nenašel, takže incident nemohl být vyšetřen a výtržník zůstal nepotrestán.

Negativní zkušenosti mého spolupracovníka

V mnoha případech učitel svou negativní zkušenost s agresí žáků se svými kolegy nesdílí, což je nejspíš důvod, proč jsem zaznamenala jen jeden případ agresivního chování žáka vůči učiteli na středním odborném učilišti.

Můj kolega čelil výhružce od učně prvního ročníku, který pronesl: „Vy chováte včely, že? Vím, kde jsou úly. Půjdu a zapálím je“. Můj kolega s tímto případem vystoupil na poradě, takže se celá věc řádně prošetřila s metodikem prevence a udělal se zápis. Díky vhodně zvoleným opatřením v podobě domluvy si žák velmi dobře uvědomil, jak se zachoval a sám se šel učiteli omluvit.

6.DISKUZE

6.1 Srovnání výsledků výzkumu

Tématem agresivity žáků se zabývala i studentka Ústavu pedagogiky a sociálních studií Univerzity Palackého v Olomouci Simona Kandelová, která ve své bakalářské práci „*Agresivita na naší škole*“ uvádí výsledky svého výzkumu. Metodou dotazování technikou dotazníku na téma „*Agresivita u žáků naší školy má vzrůstající tendenci*“, ověřovala šest pracovních hypotéz, z čehož čtyři se shodují s výzkumnými otázkami, které jsou prověřovány dotazováním respondentů v této závěrečné práci.

VO1: Současní žáci jsou více agresivní než žáci, kteří školu navštěvovali před pěti lety.

VO2: Učitelé se domnívají, že před pěti lety bylo jednodušší řešit projevy agresivity v chování žáků než v současné době.

VO3: Učitelé se domnívají, že před pěti lety děti více respektovaly autoritu učitele než v současné době.

VO4: Větší část učitelů se domnívá, že agresivitu dětí významně zvyšují současná média.

Všechny čtyři výzkumné otázky byly v provedeném průzkumu povrzeny, což značí, že se agresivita u žáků v posledních letech skutečně zvyšuje a učitelům se řeší méně snadno.

Průzkum jednoznačně prokázal, že před pěti lety žáci více respektovali autoritu učitele. Respondenti si myslí, že příčina zvyšující se agresivity žáků pramení v rodinném prostředí žáků a ve vlivu médií.

V závěru své bakalářské práce Kandelová (2010) uvádí, že ji jako vychovatelku ve školní družině vývoj agresivity na jejich škole znepokojuje. „*Obávám se, že naše škola v tomto vývoji není ojedinělá. Stačí pravidelně sledovat zpravodajství nebo se pozorně rozhlížet kolem sebe na ulicích, hřištích apod*“. I náš stejný názor motivoval ke zpracování tohoto tématu. Myslíme si, že agresivita dětí je celospolečenský problém, který se nesmí přehlížet, ale řešit. V následující kapitole proto ve shodě s vytyčenými cíli závěrečné práce navrhuje opatření, jak snížit agresivní chování žáků ve školách.

7. DOPORUČENÍ PRO PEDAGOGICKOU PRAXI

Ševčíková (2006) ve své diplomové práci na téma „*Agresivita u dětí*“ tvrdí, že děti trpící agresivitou nebo nějakou poruchou chování, pocházejí převážně z tzv. problémových rodin (vliv neurovnaných rodinných poměrů a špatných vztahů mezi rodiči i jednotlivými členy rodiny) a dodává, že dalším rizikovým faktorem je pro dítě také neúplná rodina. Z výše uvedeného tedy vychází najevo, že rodinné prostředí má nepochybně na dítě nejzásadnější vliv.

Selhává - li výchovná funkce rodiny, jsou - li rodiče nedůslední, omlouvají - li přestupky svých dětí nebo hledají viníka jinde, snižují tak autoritu učitelů. Navrhujeme následující opatření, která se shodují se stanoviskem Viktora Vojtka (2011).

- Rozvíjet dobrou komunikaci a intenzivnější spolupráci rodičů se školou,
- budovat v rodičích pocit zodpovědnosti za výchovu a chování svých dětí,
- konzultovat s rodiči důsledky volné výchovy,
- dokázat rodičům nesprávný postoj k různým přestupkům, pokud veškerou vinu za zhoršení chování svých dětí svádí na školu,
- pomoci rodičům objektivně posoudit schopnosti a předpoklady dítěte, pokud vede její absence k neúměrným ambicím a následnému stresování dítěte“,
- připomínat rodičům, že škola není veřejná služba, že rodič se nemá chovat jako spotřebitel, ale jako partner školy,
- pořádat pravidelná setkání rodičů problémových žáků.

Dalším činitelem, ovlivňujícím agresivitu žáků, jsou média. Rodiče si neumí najít na své děti čas, a ty pak tráví volné chvíle hraním počítačových her, sledováním nevhodných televizních programů atd. Plně souhlasíme s Vojtkem, (2011), který doporučuje:

- minimalizovat zobrazování násilí, jako je agresivní chování brutálních hrdinů, vulgárnost a prezentace zbraní v médiích,
- označovat nevhodné programy pro děti varováním,
- zařazovat nevhodné programy pro děti do vysílání v pozdních večerních hodinách,

- prezentovat více programů zaměřených na tvorbu životních hodnot, tolerance, ochotu pomáhat druhým, poznávání dobra a zla,
- pomáhat změnit negativní postoj veřejnosti k učitelské profesi,
- nabízet více počítačových her zaměřených na myšlení a tvůrčí činnost,
- omezovat brutální počítačové hrdiny.

Jako vhodné považujeme stanovit dětem denní limit, kolik času mohou strávit hraním počítačových her. Taktéž je důležité kontrolovat, jaké hry děti hrají a jaké programy sledují. Především si ale myslíme, že rodiče by se měli svým dětem více věnovat, trávit s nimi pokud možno co nejvíce času, učit děti tvůrčím činnostem a kreativitě a být s nimi v přírodě.

Neméně důležitý faktor, který v agresivitě žáků hraje roli, je naše společnost, společenské hodnoty a legislativa. Myslíme si, že je důležité vzít zodpovědnost do svých rukou tím, že každý začne sám u sebe. Vojtek, (2011) doplňuje:

- změnit myšlení společnosti, kde převažuje názor, že k prosazení svého je třeba být bezohledný, tvrdý, zlý a sobecký,
- zlepšit vzájemnou spolupráci mezi školou a institucemi, které se mají zabývat problémovým chováním žáků,
- dbát na důslednost odborů sociální péče a policie v dotažení vyšetřování do konce, které vede k potrestání viníka,
- umožnit sociálním pracovníkům pružnost a flexibilitu ve vykonávání jejich práce,
- zavést dostatečné restriktivní nástroje k řešení závadného chování dětí,
- snížit trestní odpovědnost na 13 let,
- zefektivnit účinnost, razantnost, rychlost a důsledost jednání správních orgánů, pokud rodiče zanedbávají péči o dítě, protože ohrožují jeho mravní výchovu,
- postihovat rodiče za přestupkové a trestní chování dětí, protože ti si neuvědomují, že vedle práv mají i povinnosti,
- uzákonit úlevu z úvazku metodika primární prevence,
- přijmout opatření o naplnění tříd maximálně do 26 žáků,
- uzákonit status veřejného činitele pro pedagogy,
- navýšit platové ohodnocení učitelů.

K uvedeným bodům je nutno dodat, že společenské hodnoty se začnou měnit tím, když každý začne sám u sebe, lidé přestanou prosazovat jen své zájmy a začnou se zajímat více o to, co se kolem nich v jejich nejbližším okolí děje.

Podle našeho mínění je důležité zabývat se prevencí agresivity, a to pracováním přímo s žáky následným způsobem:

- Žákům důrazně a důsledně připomínat, že vedle práv mají i povinnosti,
- upevňovat v nich pocit zodpovědnosti,
- angažovat je do života komunity (vesnice, města),
- zapojit je do dobročinných dobrovolnických projektů (domovy pro seniory, útulky pro psy),
- rozvíjet v nich vědomí, že každá škoda bude řádně prošetřena a vymáhána kompenzace nebo ztráta,
- být pro děti pozitivním vzorem.

Pro učitele je důležité, aby si byli vědomi toho, že se vedení školy při jakémkoli agresivním chování žáka svých zaměstnanců zastane. *„V případě šikany žáků vůči učitelům se často setkáváme s tím, že postižení pedagogové nemají podporu ze strany vedení školy a zůstávají v tomto problému osamoceni. Pokud vedení jeho problém bagatelizuje nebo řekne, ať odejdou, když se jim na škole nelíbí, staví se k šikaně vůči učiteli podobně špatně, jako se to děje i v případě dětí“*, tvrdí Plšková (2004).

Neméně důležitá je také podpora u kolegů. V mnoha případech totiž šikanovaný učitel o svém problému nikomu nic neřekne, protože nechce, aby to vypadalo, že situaci pedagogicky nezvládl. *„Učitel se často bojí kolegům nebo řediteli říci, že mu žáci nadávají, protože se bojí odsouzení kolegů. Přestože ostatní pedagogové mohou mít podobný problém, šikanovaný učitel čeká, že bude označen za slabou osobnost, která nezvládá svoji profesi“*, Kolář (2004).

Plně souhlasíme se specialistkou na kriminalitu dětí a mládeže z Policejního prezidia ČR, která doporučuje: *„Dojde – li k prvnímu verbálnímu projevu agrese žáka, učitel by měl reagovat okamžitě. Ohradit se proti jeho chování a zeptat se ho, co ho k takovému jednání*

vedlo. Podle svého uvážení se pak rozhodnout, jestli hned nevyužít některého z výchovných opatření“, Plšková (2004).

V této souvislosti Vojtko (2011) doporučuje:

- „Informovat o incidentu výchovného poradce a zajímat se o to, zda se podobný problém již s daným žákem někdy v minulosti řešil,
- po opakovaném agresivním chování informovat vedení školy,
- provést o incidentu písemný zápis,
- podat trestní oznámení na konkrétní osobu na policii,
- rozhodně podat oznámení, je – li učitelé vyhrožováno, byl – li mu poškozen majetek nebo byl – li dokonce napaden“.

Z dalších navrhovaných opatření uvádíme jiné vhodné možnosti např.:

- organizovat kurzy a odborné semináře pro učitele, jak se bránit proti agresivitě žáků a jak ji předcházet,
- procvičovat konkrétní modelové situace, které nejčastěji vznikají v běžném životě,
- založit sdružení učitelů, kteří by (např. anonymně) mohli své negativní zkušenosti s chováním žáků sdílet, vzájemně si radit a podporovat se.

Kdyby mělo školství k dispozici větší finanční zdroje, bylo by možné investovat peníze do realizace následných opatření:

- Zaměstnat školního psychologa na plný úvazek v každé základní i střední škole,
- mít k dispozici dostatečné množství pedagogických asistentů,
- zkvalitnit výuku etické výchovy,
- „umožnit škole, aby požádala o vyšetření problémového žáka bez souhlasu rodičů“, Vojtek (2011).

8. ZÁVĚR

Závěrem je třeba upozornit, že agresivita žáků není jen problémem škol a rodičů, ale týká se celé společnosti. Řadí – li ve společnosti agresivní děti, je to nepochybně signál, že něco není v pořádku. Proto by bylo vhodné, aby se každý člověk zamyslel nad tím, jak danou situaci zlepšit. „*Veškerá výchova spočívá v usměrnění životní energie tak, aby se stala pozitivní silou ve vztazích s ostatními, kreativním prvkem v práci, aby dítěti v dospělosti umožnila získat povolání, založit rodinu, přivádět na svět potomky a vychovávat je*“ (Antier, 2004, s. 99).

V posledních desetiletích se ovšem rozšířil trend děti vychovávat co nejsvobodnějším způsobem bez zákazů a omezení. Posuzováno kritickým pohledem, souhlasíme s dětskou psycholožkou Blankou Pöslovou (2015), která zastává názor, že se tyto výchovné metody moc neosvědčují, protože děti samy neznají mantinely a pokud jim je rodiče striktně nevymezí, hrozí absence základních hodnot vedoucích k dětské agresivitě a následnému porušování pravidel v dospělosti.

Moderní rodiče se proto mnohdy vrací k tradičnímu způsobu výchovy kombinovanému s přímým jednáním s dítětem, které ovšem vylučuje jakékoliv vyjednávání a aplikuje do výchovy důslednost, která vede k dodržování pravidel a respektu.

Děti jsou budoucností společnosti, a je proto důležité, aby z nich díky dobré výchově vyrostli slušní lidé.

9. POUŽITÁ LITERATURA

ANTIER, Edwige. *Agresivita dětí*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004, 101 s. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 8071788082.

ČÁP, Jan. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, 655 s. ISBN 80-7178-463-x.

HAVLÍNOVÁ, M. KOLÁŘ, M.: Sociální klima v prostředí základních škol ČR. Praha, KANDELOVÁ, S.: *Agresivita na naší škole*. Olomouc, 2010. Bakalářské práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Fakulta pedagogická. Vedoucí práce Linda Švrčinová.

KOLÁŘ, M.: Specifický program proti šikanování a násilí ve školách a školských zařízeních. Praha, MŠMT ČR, 2002.

MATUŠKOVÁ, M., SCHINKOVÁ, K., STRÁDALOVÁ, N. (2014). *Působení násilných počítačových her na míru agresivity hráče*. Praha: FFUK

ŘÍČAN, P. KREJČÍŘOVÁ, D. *Dětská klinická psychologie*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 1995, 398 p. ISBN 8071691682.

ŠEVČÍKOVÁ, P.: *Agresivita u dětí*. Brno, 2006. Diplomová práce. Masarykova Univerzita. Fakulta pedagogická. Vedoucí práce Věra Vojtová.

ŠVARŤÍČEK, R. ŠEĎOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických věcích*, Vyd.2. Praha: Portál, 2014, 377 s. ISBN 978-80-262-0644-6

10. POUŽITÉ INTERNETOVÉ ZDROJE

BUNDIL, P. Agenturakps.cz, [online]. 2005, [cit. 2015-07-11]. Nabídka – Školství- další vzdělávání pedagogických pracovníků. Dostupné z: <http://www.agenturakps.cz/seminare-skolstvi-12114>

CSÉMY, Ladislav. HRACHOVINOVÁ, Tamara. ČÁP, Petr. *Agresivní chování ve školách ČR z pohledu učitelů a žáků*. In: Cepro.cz [online]. Praha. 2014. [cit. 2014-11-01]. Zpráva z výzkumu. *Agresivita dětí ve škole: analýza kontextu prostřednictvím percepce učitele a žáků (2008-2012, GA ČR P407/10/0928)*. Dostupné z: <http://cepros.cz/document/zprava-z-vyzkumu.pdf>

DOUBRAVA, L. Rádce UN: Školní násilí [online]. 2004, [cit.2015-07-08]. Učitelé jsou šikanováni, ale neví se o tom. Dostupné z: <http://www.ucitelskonoviny.cz/?archiv&clanek=3632>

DUSPIVA, Zdeněk. *Vliv elektronických médií na děti a mládež ČR v roce 2003*. In: blisty.cz [online]. 2003, [cit. 2003-08-19]. Dostupné z: <http://blisty.cz/art/15104.html>

Interview (výzkum). In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. 2015 [cit. 2015-09-12]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Interview_%28v%C3%BDzkum%29

JIRÁSKOVÁ, T. Rozhlas.cz [online]. 2013, [cit. 2015-07-10]. O kriminalitě mladistvých a jejím možném řešení. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/cro6/stop/_zprava/o-kriminalite-mladistvych-a-jejim-moznem-reseni--108279

Knihovna.cz [online]. 2012, [cit. 2012-10-12]. *Kvalitativní rozhovory – polostrukturované a nestrukturované*. Dostupné z:

2012http://wiki.knihovna.cz/index.php?title=Kvalitativn%C3%AD_rozhovory_%E2%80%93_polostrukturovan%C3%A9_a_nestrukturovan%C3%A9

PETERKOVÁ, M. Psychotesty.psyx.cz [online]. 2013, [cit. 2015-07-10]. Období dospívání-pubescence. Dostupné z: <http://www.psychotesty.psyx.cz/texty/obdobi-dospivani-pubescence.htm>

Psychoterapie-Andel [online]. 2015, [cit. 2015-07-08]. Jak souvisí agresivita s hraním počítačových her – nové poznatky. Dostupné z: <http://www.psychoterapie-andel.cz/jak-souvisi-agresivita-s-hranim-pocitacovych-her-nove-poznatky/>

Pravdu.cz [online]. 2015. [cit.2015-09-23]. Jaká je pravda o hraní počítačových her. Dostupné z: <http://pravdu.cz/pocitacove-hry/jaka-je-pravda-o-hrani-pocitacovych-her>

STŘÁDALOVÁ, N. O psychologii [online]. 2015, [cit.2015-07-08]. Násilné PC hry – máme se bát? Dostupné z: <http://www.opsychologii.cz/clanek/125-nasilne-pc-hry-mame-se-bat/>

Svitavsky denik [online]. 2008, [cit. 2015-08-10]. Výročí vraždy učitele. Dostupné z: http://svitavsky.denik.cz/zpravy_region/vyroci-vrazdy-ucitele20080321.html

VOJTO, V. apzs.cz [online]. 2011, [cit. 2015-08-10]. Anketa k chování žáků. Dostupné z: <http://www.apzs.cz/ankety-a-diskuze/anketa-k-chovani-zakua>

ZEMKOVÁ, J. Rozhlas.cz [online]. 2015, [cit. 2015-07-08]. Žák na střední škole v Olomouci napadl učitele. Ten skončil v bezvědomí. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/olomouc/zpravy/_zprava/zak-na-stredni-skole-v-olomouci-napadl-ucitele-ten-skoncil-v-bezvedomi--1487394?print=1

4bambini.cz [online]. 2015, [cit. 2015-12-08]. Přílišná benevolence dětem škodí. Dostupné z: <http://www.4bambini.cz/blog/prilisna-benevolence-detem-skodi/>

11. PŘÍLOHY

Seznam příloh:

Příloha 1: Dotazník

Příloha 2: Rozhovor

Příloha 1: Dotazník

Agresivita v chování žáků středních odborných učilišť

Dobrý den, do rukou se Vám dostává dotazník, s jehož pomocí bych chtěla zjistit Vaše postoje a názory na agresivitu v chování žáků. Odpovědi jsou anonymní a slouží pouze ke studijním účelům. Předem děkuji za vyplnění dotazníku.

1. Myslíte si, že jsou žáci, navštěvující střední odborná učiliště, agresivnější ve svém chování, než byli žáci před pěti lety?
 - a) rozhodně ano
 - b) spíše ano
 - c) spíše ne
 - d) rozhodně ne
 - e) nevím

2. Popište, z jakého důvodu.

3. Myslíte si, že rodinné prostředí výrazně ovlivňuje projevy agresivity u žáků?
 - a) rozhodně ano
 - b) spíše ano
 - c) spíše ne
 - d) rozhodně ne
 - e) nevím

4. Popište, jakým způsobem.

5. Myslíte si, že před pěti lety bylo pro učitele jednodušší řešit projevy agresivity v chování žáků?
 - a) rozhodně ano
 - b) spíše ano
 - c) spíše ne
 - d) rozhodně ne
 - e) nevím

6. Myslíte si, že před pěti lety žáci více respektovali autoritu učitele?
- a) rozhodně ano
 - b) spíše ano
 - c) spíše ne
 - d) rozhodně ne
 - e) nevím
7. Popište, jakým způsobem reagujete na agresivní projevy v chování žáků.
8. Myslíte si, že projevy agresivity by primárně měla řešit rodina, nebo škola?
- a) rozhodně rodina
 - b) spíše rodina
 - c) spíše škola
 - d) rozhodně škola
 - e) nevím
9. Myslíte si, že stávající instituce (jejichž náplní je řešení problémového chování žáků) pomáhají ve značné míře učitelům řešit projevy agresivity v chování?
- a) rozhodně ano
 - b) spíše ano
 - c) spíše ne
 - d) rozhodně ne
 - e) nevím
10. Popište, jakým způsobem využíváte služeb těchto institucí při řešení výchovných problémů a v jakých případech.
11. Mají současná média vliv na nárůst agresivity u žáků?
- a) rozhodně ano
 - b) spíše ano
 - c) spíše ne
 - d) rozhodně ne
 - e) nevím

Demografické otázky:

12. jaký je Váš věk k dnešnímu dni?

13. Jaké je Vaše pohlaví?

14. Jak dlouho učíte na této škole?

Příloha 2: Rozhovor

Tazatel: Tak, souhlasíš, abych si tento rozhovor nahrála?

Respondent: Ano, souhlasím.

Tazatel: Já tě ujišťuji, že vše je anonymní a důvěrné. Cílem rozhovoru s tebou je podrobně doplnit tvé odpovědi v dotazníku na téma „*Agresivita v chování žáků středních odborných učilišť*“, který jsi vyplňoval v červnu 2015. Tak bych se tě chtěla zeptat na otázku, jestli si myslíš, že rodinné prostředí výrazně ovlivňuje projevy agresivity u žáků, proč jsi odpověděl rozhodně ano?

Respondent: Ano, protože si myslím, že dítě kopíruje vzorce chování rodičů. Pokud se doma agresivita vyskytuje, např. mezi rodiči, ve filmech, v počítačových hrách, věřím, že jej to výrazně ovlivní, a dítě je napodobuje.

Tazatel: A proč si myslíš, že před pěti lety nebylo pro učitele jednodušší řešit projevy agresivity v chování žáků? Myslíš, že nedošlo k žádnému posunu třeba v nápravných opatřeních?

Respondent: No, já bych řekl, že 5 let je krátká doba na to, aby byl vidět nějaký konkrétní posun v chování. Já učím jenom 6 let a zdá se mi, že stav je setrvalý. Možná, kdyby časový horizont byl delší, ale to bych se zase k tomu nemohl vyjádřit já. A nápravná opatření? Opravdu nevím. Sama vidíš, jaké to je, když se má něco řešit. Domluvy, kázeňská opatření, rodiče, kurátor, ale efektivita velmi malá a vynaložené úsilí velmi vysoké. Znovu opakuji, pokud dítě nemá vhodné návyky z domova, jen těžko se napravují na prahu dospělosti.

Tazatel: To je pravda, A proč si myslíš, že by projevy agresivity měla řešit primárně spíš rodina a ne škola?

Respondent: Já si nemyslím, že by je měla řešit škola. Škola by měla primárně vzdělávat, a ne věnovat spoustu času řešení agresivity. Od toho by měli být

rodiče, různí zástupci, psychologové, policie, kteří by to opravdu řešili a dotáhli to do konce.

Tazatel: No, a v čem si myslíš, že selhávají instituce, jejichž náplní je řešit problémové chování žáků, měly by pomáhat učitelům řešit projevy agresivity?

Respondent: Samozřejmě, instituce by měly pomáhat, jsou na to vybavené a je to jejich náplní práce. A proč selhávají? Já to říkám pořád, že je alfa a omega v rodině. Pokud tam není vůle, schopnost, důslednost již od dětského věku, tak se všichni kolem mohou přetrhnout a náprava je minimální. Samozřejmě, že i u nás ve škole jsou případy, kdy se dítě napraví, ale mnohem více je těch, kde k žádnému zlepšení nedošlo.

Tazatel: No a na otázku, zda mají současná média vliv na nárůst agresivity u žáků, tys odpověděl, že rozhodně ano, tak můžeš to nějak rozvést?

Respondent: Určitě mají, a velký stačí se podívat na počítačové hry, na filmy, hudbu, internet, vše je nasáklé násilím, vulgaritou, zvráceností a je to pokládáno za „normální“. Předkládají se naprosto záporné vzory. Lidé, kteří by mohli reprezentovat kladné vzory mladé lidi nezajímají, protože v této mediální konkurenci prostě nemohou obstát a také je jim věnováno velmi málo prostoru.

Tazatel: Děkuji za rozhovor.

Respondent: Není zač.

